

ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ

Για την «Τρισεύγενη»

Στη «Ζουαρία» (Vjessy) στο φιλολογικό περιοδικό που βγάζει στη Μόσχα 'Εταιρία από λογογράφους και καλλιτέχνες, στο φύλλο του περασμένου Σεπτεμβρίου, ο δημογνήτης λόγιος κ. Μ. Λυκιαρδόπουλος, που συχνά πυκνά δημοσιεύει ώριμες κριτικές για την φιλολογική μας κίνηση, έγραψε τα ακόλουθα για την «Τρισεύγενη» του κ. Παλαμά.

«Η δραματική φιλολογία στη νέα Ελλάδα δεν είναι φτωχή, σε έργα ή λόγους μου για την ποσότητα. Αλλά ως τα τώρα δεν απέχτησαν ακόμα ύψη πρωτότυπη, ξεχωριστή δική της. Όλες αυτές οι άμετρητες τραγωδίες, τα δράματα και οι κωμωδίες (και οι πιο πολλές απ' αυτές δεν έχουνε σταλιά άξια), δεν είναι παρά άναιμικοί πιθηκισμοί αρχαίων κλασικών ή σύγχρονων έργων, πρό πάντων γαλλικών.

Το πράγμα είναι φυσικό. Σε τόπο που κάθε τι δικό του, κάθε τι εθνικό έχει σκοτωθεί από τα ξένα κι από τους άρχοντοεπιπασμένους, όπου κι αυτή η γλώσσα που κυριαρχεί, ή λεγόμενη καθαρεύουσα, είναι ψευτική και τεχνητή, — σ' ένα τέτοιο τόπο η σιολογία δεν μπορεί να είναι αλλοιωτική.

Πρώτη λυτρώθηκε η Πελοπόννησος από τις άλυσαιδες της ρουτίνας. Τώρα αρχίζει να λυτρώνεται το διήγημα, λυτρώνεται το δράμα. Για το λυτρωμένο αυτό πρέπει να χωριστεί χάρη ή νέα 'Ελλάδα λίγων λογογράφων μενού και με θέληση οι περισσότεροι τους είναι ποιητές, κ' έχουμε μιλήσει για κείνους στο περιοδικό μας. 'Ανάμεσα σ' αυτούς ξεχωρίζεις και μπορεί να θεωρηθεί άρχηγός τους (αν εξαιρέσουμε το θεωρητικό γλωσσολόγο Ψυχάρη)* ο Κωστής Παλαμάς.

Η «Τρισεύγενη» είναι το πρώτο του δράμα και μπορεί στα σωστά να θεωρηθεί πρότυπο έργο για τη νέα ελληνική δραματογραφία. Η αλήθεια είναι πως δεν είναι όλος ο ίδιος ξένος από τη φράση και την επήραση της βορεινής τέχνης, μα η «Τρισεύγενη» δείχνει μονάχα το άρχισμα μιας νέας εποχής.

Είν' ένας κόσμος παράδεισος, μοναδικός, κόσμος ο μισός από πραγματική ζωή κι ο άλλος μισός από τη ζωή του παραμυθιού, κόσμος από ανθρώπους που τους «χάρισε» ο θεός μεγάλο χάρισμα, να μεθάς κάποτε και τότε από της όμορφιάς το κρασί, κόσμος από ανθρώπους που ζούνε ανάμεσ' τους ακόμα οι νεράιδες και οι ζωτικές και που δείχνονται μέρα μεσημέρι στα κορίτσια που πίνε να πάρουνε νερό στη βρύση, κόσμος από ανθρώπους που ανάμεσ' τους ζή, και κείνη, ή μισή γυναίκα, κ' ή μισή νεράιδα, ή ωραία Τρισεύγενη, το καμάρι και ή αγάπη του χωριστού. Και οι άνθρωποι εκείνοι κίνουν αμιά έκκλησις ανοιχτή

* 'Ας μας επιτρέψη ο φίλος κριτικός να παρατηρήσουμε πως ο Ψυχάρης δεν είναι θεωρητικός γλωσσολόγος, άλλο τόσο είναι ποιητής με έργα δημιουργικά, σε όλα πρωτομάστορας. Σ. Μ.

Οι Τούρκοι έδωσαν φωτιά σε διάφορα μέρη τως Χανίων, όπου κατάκαψαν πρώτα τους χριστιανικούς φούρνους για να μην έχουν ούτε ψωμί, λέγει ο χριστιανός. Αυτό προχτές. Έπειτα άρχισαν το μακελειό όπου εύρισκαν εύκαιρα. Έστρέφονταν, λέγει, στο δρόμο του έκαίγονταν τα σπίτια έτοιμοι όποιον βγει να τόν σκοτώσουν ή τους έμποδίζουν να βγούν κ' έτσι να ψηθούν ζωντανοί. Σπαραχτικές σκηνές. «Α! δε γλυτόνε πιά. Στη λέσχη όλοι τήχουμε απόφαση, να κατεβούμε στη Κρήτη, θέλει δε θέλει ή Κυβέρνηση. Κ' εδω δε θα ήσυχάσει το κακό. Έπανάσταση ήχουμε, αν δεν ένεργήσει, όπως άρμόζει στα έθνικά συμφέροντα... (στο θεό του). Στη βουλή το βράδι πρέπει να φωνάξετε και σεις. Τάπογευμα θα γίνει μεγάλη διαδήλωση. Ήρθε καιρός πλέον να δώσει ο στρατός που σαπίζει στους στρατώνες. Ζήτω το έθνος!..

Ο Κωσταντίνος (με ένθουσιασμό). Ζήτω! Ο Συνταγματάρχης. Ω! βέβαια είτα καιρός πλειά. Το έθνος άποναρκώνεται. Η άνοιξη, παιδιά, θα μας άνοίξει καινούργιες σελίδες δόξας. Τι ώρα είναι; Πρέπει να πάμε να μάθουμε καθέκαστα. 'Ας φάμε λίγο άογότερα. Έλα μαζί μου, Κωσταντίνε, και συ, 'Αριστείδη. Πρέπει το βράδι να μιλήσω στη Βουλή. «Α! 'Οραία περίσταση νάν της τά άλλες κανείς αυτήνης της κυβέρνησης!.. (πέρνει το καπέλο του). 'Ελένη, δε πειράζει να φάμε μια μέρα άργότερα. Για το έθνος πρέπει κανείς να κάνει πάντα θυσιές.

νοχτόμερα, που πάντα κείνι μέσα της της αγάπης το λιβάδι και το κερύ του πόνου». Κ' οι άνθρωποι εκεί «προς τόν ουρανόν σκορπίζουσι τραγούδια χαροκόπων κι άναστεναγμούς έρωτοχτυπημένων», και την βία στιγμή άλληλοτρώνονται με το ψέμα και με την κακομοιρία. Στόν κόσμο εκείνο ο καθένας δεν είναι παρά ένα τραγούδι του βιολιού του Νίκαρου, μα το τραγούδι εκείνο από τη στιγμή που κοιμηθή ο Μουσικός, αλλάζει και γίνεται άξινα, τσεκούρι, κουπί. Κόσμος που ή ζωή και το παραμύθι δεν ξεχώρισαν άκόμα, και που ζούνε άκόμα ταιριαστά, να ο κόσμος της Τρισεύγενης.

Μ. ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΟΘΟΣ ΜΟΥ

Πόσο μ' άρέθουνε οι όμορφες, δάις οι όμορφες, οι άψηλαίς και οι κονταίς, οι μαυρομάταις και οι γαλαναίς. Τα μαύρα τα μαλλιά και τα ξανθά, ναι τα ξανθά, σαν λάμπουνε στού ήλιου της άχτίδες σαν το μάλαμα, ξεσηκωμένα άψηλά στην κεφαλή, τη βασταγμένη στερεά σε κατάσπρο λαιμό, σε σβέρκο χνουδάτο σαν ροδάκινο.

Ήθελα να φιλά γλυκά γλυκά το σβέρκο το γερό, εκεί, δάιγο κάτω από τα μαλλιά κ' εκεί να στέκουμαι εκεί, να τόν ύφαινω με την άνάδα μου, άνατριχίλα το φίλι εκεί, ξυπνά άγάλια την συγκίνηση, ήθελα χαμπιλιά στο μέτωπο, εκεί που σμίγουνε τα δυο τα φρύδια της να άκουμπήσω μόλις τα χείλια μου και να σταθώ και να σταθώ πολύ, ως που ν' άρχίσουν τα λεπτά ρουθούνια της ν' άνοιγοκλείουν βιαστικά.

Έ, τότε καταβαίνω πιδιάστόχαστα και της άρπάζω τα καφτερά τα χείλια της και τα ρουφά, σαν να γυρέδω την ψυχή της την πονετική να καταπιώ.

Ζαλίζουμαι, δε σιλλογοϋμαι πιά, μου φαίνεται πως είμαι στόν παράδεισο κ' άκούω τόν έγιο μας το Θεό να εύλογή και λέγει «'Αξιούστε!»

Πόλη 12 'Οκτώβρη 1904.

ΧΑΟΗΣ

ΤΟ ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

(Κέρκυρα)

Κάτω από το βουνό του Παντοκράτορα, άντικρύ 'στο μοναστήρι της Παλιοκαστρίτσας, είναι 'στην άκρη του πελάου ένα καράβι μαρμαρωμένο με τα κατάρτια του και όλα του τα ξάρτια. Αυτό ήταν

«Η 'Ελένη (κατάπληχτη). Να μη άργείστε, και χαλάσει το φαί...

Ο Κωσταντίνος. Ποτές να μη φάμε, που θα χαλάσει το φαί! Έδώ πρόκειται περι ύψιστων εθνικών συμφερόντων και στο φαί ο νους μας; (βγαίνει πρώτος).

Ο Συνταγματάρχης. «Α! Το βράδι! Το βράδι στη βουλή! Σάν νάν τη ζητούσα τέτια περίσταση (βγαίνει κι αυτός). Την ώρα που έπήγαυε να βγει κι ο 'Αριστείδης έμπαινε ο Μίμης με το καπέλο του, όπως είταν στόν περιπάτο. Έβγήκε τέλος κι ο 'Αριστείδης).

Ο Μίμης (μ' άπορία που κανείς τους δεν του μιλήσε) Τ' είναι μαμά;.. Τ' είναι;

Η 'Ελένη. Τίποτε παιδί μου. Βγάλ' το καπέλο σου.

Ο Μίμης. Πώς κάνανε έτσι, μαμά; Έγώ φοβήθηκα που τούς είδα. Κάτι έπαθν, μαμάκα μου, και δε μου το λένε...

Η 'Ελένη (πέρνοντάς του και βγάνοντάς του το καπέλο). Σώπα μη σάκουσει κανείς και γελάει μαζί σου...

Ο Μίμης (με κλάμα). Να με ιδεί ο μπαμπάς κι ο παπούς στην πόρτα και να μη με φιλήσουνε. Μαμάκα μου, κάτι έπαθν, μαμάκα μου...

Η 'Ελένη (φιλώντας τον). Δε σε είδαν, πουλάκι μου...

Ο Μίμης (κλαίοντας). Με είδαν, με είδαν! Φοβόμαι, μαμάκα, φοβόμαι!..

(Πέρνει ή σκηνή).

(άκολουθεί)

καράβι 'Αλτζερίνικο και έρχόταν να κουσέψη το μοναστήρι. Σάν το είδαν από μακριά οι καλογέροι, βγήκαν και τ'άγνάντευαν, και ο γούμενος με το θυμιατό και το σταυρό στα χέρια παρακάλεσε το θεό, κ' είπε. «Θέ μου, αν αυτό το καράβι έρχεται για καλό, καλώς νάρθη, αν για κακό, μάμμακο εκεί να μείνη.» Και ο θεός τόν άκουσε κ' έμαρμάρωσε το καράβι και στέκεται και από τότες.

Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

ΓΙΑ ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

Φίλε «Νουμά»,

Τά συχαρήκια μου για τό έπιμνημόσυνο άρθράκι σου του περασμένου φύλλου. Έβαλες τα πράγματα στη θέση τους και μακάρι στην ίδια θέση να τζαζέ κ' ή Σύγλητος του Πανεπιστημίου που δεν είχε τό κουράγιο να υποστηρίξη τόν κ. Πιρόνακη και να μην παραχωρήση τήν αίθουσα για τό μνημόσυνο του 'Οθωνα.

Ο χαρακτηρισμός του μνημόσυνου ως Πανεπιστημιακής γιορτής δεν ήταν καθόλου σωστός. Αν έκανε τό μνημόσυνο τό Πανεπιστήμιο — όπως κ' ήτανε σωστό — μάάλιστα, θάτανε πανεπιστημιακή γιορτή. Μα τώρα που δε λαβαίνει μέρος σ' αυτό ούτε τό Πανεπιστήμιο, ούτε καμιά έπίσημη άρχή, μα πεντε δεκα συνταξιούχοι κύριοι, τό μνημόσυνο μένει άπλή ιδιωτική ύπόθεση και ή Σύγλητος δεν είχε καμιά ύποχρέωση ούτε να συνέλθω καν γι' αυτή.

Είμαι ένας από κείνους, φίλε μου, που πιστεύουν πως κακά κι άνάποδα κάναμε να διαζύουμε τόν 'Οθωνα. Με ή πεποίθησή μου αυτή δεν μ' έμποδίζει να μη ξαφνιάζουμαι για μερικά παράξενα πράγματα που γίνονται και να γελώ μ' άλλα που έπρεπε να μου γενθνε μονάχα τόν θαυμασμό και την συγκίνηση.

Μ' αγάπη
Ν. ΑΤΑΣΙΑΣ

ΟΙ ΚΡΙΤΙΚΟΙ ΤΗΣ 'ΙΛΙΑΔΑΣ

Φίλε «Νουμά»,

Δυό έφημερίδες γράφανε ίσια με σήμερα για τήν καινούρια έκδοση της 'Ιλιάδας, οι «Καιροί» (15 'Οκτωβρ.) κ' οι «'Αθηναί» (13 'Οκτωβρ.) Ίσως νάγραφαν κι άλλες, μα δεν έτυχε να τις δω. Και λυπώμαι πολύ, γιατί θα γελούσα και με δαύτες, όπως γέλασε με τις δυό πατασθουρίτσες μας.

Λοιπόν, που λές, οι «Καιροί» γράφανε, «δίκως να κόψουν να φύλλα» (κ' έκαναν παλι καλά, για να μη λερώσουν το βιβλίο) πως ο Παλλης αβυθίζόμενος εις τα έμπορικά του κατάστιχα συνέλαβε τήν έμπνευσιν να σώση τόν κακομοιρήν τόν 'Ομηρον και μετάφρασε τήν 'Ιλιάδα του, με τήσην χάριν και χαλασθησίαν, ώστε δύναται κανείς να ειπή, ότι υπερέθη το πρωτότυπον. Έκοπίασεν ο ταλαίπωρος — προσθέτουν οι «Καιροί — αλλά το κατάρησε».

Τέλος πάντων! Μια κρίση κι αυτή. 'Αδιάφορο αν είναι κρίση άδίκαιτη. Οι 'Αθηναίικες πατασθούρες μας έχουν συνειθίσει από τέτιχ. Όσο πάλι για τό έμπορικά κατάστιχα του Παλλη, κι αυτό εντύπωση δεν μ'α; έκανε, άρνού στα Ευαγγελικά κ. Λυκούδης τόν άποκάλεσε σε κύριο άρθρο της «'Εστίας», Ψιλιακή του Δίβρατουλ. Τουλάρηστο στο ζήτημ' αυτό ο άγεωγράφητος Κανελλίδης έδειξε μεγαλύτερη διάκριση.

Οι παρασημοφορεμένες πάλι από τήν Γαλλική 'Ακα.